

3. Елканов С.Б. Профессиональное самовоспитание учителя—М.: Просвещение, 1986.— 143 с.

4. Леонтьев А.А. Психология общения.—2-е изд., перераб. й доп.—М., 1997.—48с.

5. Лупьян Л.Н. Барьеры общения, конфликты, стрес. - Липецк, 1986.

6. Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: Теорія і практика. - К.: Преса України, 2003.- 320 с.

7. Слостенин В.А., Г.И. Чижакова. Введение в педагогическую аксеологию.— М.: Академия, 2003.—192 с.

8. Слостенин В.А., Шутенко А.И. Профессиональное самосознание учителя // Magister. — 1995. - № 3. — С. 52-58.

Зоренко І.С.,

канд. пед. наук, доцент,

Криворізький ДПУ

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ЯК ЗАСОБУ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

В статье рассмотрены проблемы формирования культуры общения как средства формирования профессиональной компетентности будущих учителей.

In article problems of formation of culture of dialogue as way of formation of professional competence of the future teachers are considered.

Метою статі є розкриття поняття „комунікативна культура” і її сприяння на формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

У сучасних умовах усе більш гостро відчувається потреба в людях, які володіють культурою мовного спілкування та здатних вільно звертатися на іноземній мові. Інтернаціоналізація відносин у діловому світі підвищує вимоги до якості навчання іноземній мові в умовах загальноосвітньої школи і визначає необхідність пошуку шляхів удосконалення рівня іншомовної комунікативної культури випускників сучасних загальноосвітніх закладів. Відродження національної системи освіти потребує відходу від авторитарної педагогіки до підвищення культури спілкування, до відновлення гуманістичної школи. Сучасне звертання до проблем навчання іноземній мові визначається не тільки ростом міжнародних контактів, але і якісними змінами у комунікації на іноземній мові, що забезпечують можливість

взаєморозуміння представників різних культур. Таке спілкування можливе при наявності визначеного рівня культури спілкування й конкретних культурологічних знань студентів ВНЗ.

Різні аспекти формування комунікативної культури викликали увагу багатьох вчених. Відомий інтерес представляють роботи авторів: Н.П. Анікеєва, А.А. Бодалева, В.А. Кан-Каліка, В.О. Семиченко та інші, деякі дослідили взаємовідносини вчителя і учнів, характер педагогічної взаємодії в системі „вчитель-учень”, засоби гуманізації дидактичного спілкування, це такі вчені, як Л.В. Кондрашова, Е.І. Пассов, В.Л. Скалкін, Е.П. Шубин, М. Уест та ін. Не менш цінять в науково-практичному плані спроби вчених виявити умови і засоби ефективного впливу на становлення комунікаційної культури як важливого фактору, який впливає на рівень якості знань учнів. У цьому плані цікаві роботи, які присвячуються пошуку способів і засобів при навчанні спілкуванню на іноземній мові (Н.Г.Баришнікова, Л.І. Девіна, Е.В. Коломієць та інші).

Але аналіз шкільної практики та навчання у вищій школі дозволяє говорити про те, що причиною низької якості знань іноземної мови являється низький рівень загальної комунікативної культури старшокласників та студентів ВНЗ.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність теоретичного обґрунтування проблеми формування комунікативної культури студентів як важливого засобу, який забезпечує якість їх знань іноземної мови, здатних до іншомовного спілкування та сприяє формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця.

В.І. Луговий визначає, що культура - це суспільний продукт творчих сил людства і її розвиток цілком залежить від людської діяльності, яка в свою чергу формується шляхом передачі культурної спадщини. Він стверджує, що головну роль у формуванні культури відіграє "освітня сфера", яка повинна бути культуропровідною. Освіту автор вважає необхідною сферою, яка повинна виховувати культуру [1, с. 31] Таким чином, на думку В.І. Лугового та Н.Е. Мойсеюк, прогрес самої культури в значній мірі залежить від творчої діяльності людини. С.Н. Іконнікова намагається дослідити втілення загальної культури в культурі людини. Вона стверджує, що культура є соціальною цінністю, яка впливає на розвиток суспільства в цілому. Потреба в різнобічному та гармонійному розвитку відображає глибоке бажання людини піднятися вище, духовно збагатити себе. Апатія,

егоїзм, відсутність ідеалів руйнує особистість. А.Г. Спіркін вважає, що культура є результатом людської діяльності, а не пасивним зберіганням матеріальних і духовних цінностей. До культури дослідник відносить: історично складні засоби праці, манери спілкування, засоби проявлення своїх почуттів, а також рівень мислення. У широкому значенні "культура" розуміється, як сукупність матеріальних і духовних надбань, створених людиною в процесі діяльності В.І. Шишкарук, С.І. Ожегов, А.А. Бурячок, П.П. Доценко, І. Францев, Є. Боголюбова та інші. М.С. Злобін, Є.С.Маркарян підкреслюють цінність людської діяльності в формуванні цих надбань.

Ми розділяємо цю точку зору. На наш погляд, сьогодення вимагає більш активної праці молоді над собою, опанування досвідом людства в галузі загальної, естетичної, педагогічної, національної, фізичної, комунікативної культури.

Проведена аналіз дозволяє констатувати наступне:

1. Поняття культури є багатомірним, відображає прогресивну сферу людського буття.

2. Актуальним є проблема розвитку культури, культурний рівень людини має підвищуватися протягом усього життя, але основи даного процесу закладається на ранніх стадіях соціалізації, коли формується позитивне ставлення до культурних надбань, до наукової організації праці, здоровий погляд на життя.

3. Головну роль у формуванні духовної культури відіграють духовні потреби, духовність взагалі.

4. Культура – це прогресуючий позитивний спосіб буття людини, її стан, погляди, вміння синтезувати і аналізувати вчинки, а також оточуюче середовище, вірно узагальнювати надбання попередніх поколінь.

5. Загальна культура особистості має містити різні види культури: національну, професійну, естетичну, фізичну, педагогічну та інші.

В педагогіці існує такий термін як „культура спілкування”. У спілкуванні досягається взаєморозуміння, формуються якості людини як суб'єкта праці і пізнання. Якщо вчитель хоче зберегти повагу, довіру, любов кожного ці своїх учнів, від не повинен ні єдиним словом, поглядом, жестом показувати свою прихильність, любовне відношення або, навпаки, неприязнь до когось з них. Постійна підтримка такої лінії поведінки, звичайно, не просто, тому що ми не завжди контролюємо свої емоції, але цього необхідно дотримуватися. Чим вище рівень культури спілкування педагога, тим краще

будуть наслідки його діяльності у вихованні комунікативної культури у учнів.

Поняття „комунікативна культура вчителя” у науково-педагогічний ужиток одними з перших ввели В.А. Кан-Калін та Н.Д. Нікандров. Однак вони не конкретизували його смислове значення. Нині це поняття широко вживають як російські, так і українські дослідники, причому не тільки відносно педагогічної діяльності, але і відносно цілого ряду професій, званих соціономними (тобто безпосередньо орієнтованих на взаємодію і спілкування з людьми).

Констатувальний експеримент показав, що викладачі більше уваги приділяють роботі з розвитку культурі спілкування з такого напрямку, як проблемний виклад знань, виконанню студентами самостійних завдань, використанню дидактичних, ділових, рольових ігор.

Аналіз спостережень показав, що вчителі іноземної мови мало та не завжди вчасно використовують нестандартні заняття. Через те, у студентів переважає низький та середній рівень інтересу до англійської мови, низький рівень культури спілкування; низький рівень пізнавального інтересу до предмету; переважають задовільні і незадовільні оцінки.

Звідси нами були визначені закономірності процесу формування високого рівня культури спілкування студентів на заняттях англійської мови у ВНЗ.

Високий рівень культури спілкування домінує на заняттях тих учителів, які застосовують особистісний підхід у процесі навчання.

Наші спостереження показали, що в основному домінує низький рівень культури спілкування студентів тому, а ще, на наш погляд, погано впливає на формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Зібрані нами факти говорять про те, що недооцінка використання особистісного підходу на заняттях англійської мови значною мірою знижує інтерес в студентів до навчання, отже знижується і якість знань.

Фрагмент заняття „Музичні захоплення. Мій улюблений співак”.

1. Практикування учнів у спілкуванні за темою „Музика”. Practice

1) Бесіда з учнями за темою „Music in our life”. Conversation.

T: Music is the universal language. Do you agree with this statement?

Do you have an ear for music?

Do the people you live with and your close friends share the same tastes in music as you?

Where do you listen to music — at home, in the car, at the concert...?

Do you like having background music while you are working?

When do you tend to listen to music?

How often do you go to concerts?

Do you buy records, cassettes or CDs? If so, how often?

What usually makes you decide that you want to buy a certain record (disc or cassette)?

Have your musical tastes changed since you were younger? If so, in what way?

Повторення теми „Pop music”.

2) Revising vocabulary

Таким чином, у навчання з використанням особистісного підходу можна виділити такі рівні розвитку культури спілкування, які формувались за допомогою діалогів: підготовчий або нульовий - навички реплікування; перший – уміння поєднувати репліки; другий – вміння будувати мікродіалоги; третій – вміння створювати власні діалоги різних функціональних типів.

У процесі формуючого експерименту ми провели контрольне анкетування з метою визначення рівня сформованості всіх компонентів поняття “культура спілкування”, а саме: компоненту сприймання, емоційно-вольового, мотиваційного, комунікативного компонентів, за показниками, визначеними в таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії та показники сформованості культури спілкування

Критерії	Показники
Мотиваційний компонент	Потреба в спілкуванні, комунікативній діяльності, прагнення удосконалити свої комунікативні уміння, застосовувати комунікативні уміння, інтерес до мовленнєвої ситуації
Комунікативний компонент	Вміння обмінюватись інформацією, пізнавальна діяльність, здатність створювати мовленнєву ситуацію, стратегія спілкування, застосування мовленнєвих і не мовленнєвих засобів
Компонент впливу та сприймання	Комунікативна активність, вміння організувати ситуацію спілкування, наявність спільної комунікативної діяльності, відсутність ролєвих бар'єрів, використання різних способів впливу. Уподобання себе іншим, розуміння співрозмовника, виходячи з уявлень про себе.
Емоційно-вольовий	Радість, ініціативність, байдужість, здивування, розчарування,

компонент	цілеспрямованість
Конструктивний компонент	Сукупність рефлексивних здібностей, адекватне сприйняття, самооцінка педагога, уміння моделювати і проектувати ситуації спілкування

Дослідно-експериментальна робота по застосуванню особистісного підходу на заняттях англійської мови показала ефективність нашої програми, про що свідчить аналіз результатів формувального експерименту. Так, значно покращилось відношення студентів до вивчення англійської мови, збільшився інтерес до предмету (77%), значно зменшилась кількість байдужих (23%) і зникло негативне відношення до предмету. Внаслідок проведеної роботи у студентів значно підвищився рівень якості знань, а звідси професійна компетентність майбутнього фахівця вищої школи.

Аналіз наукової літератури дозволив дати уточнене визначення „культура спілкування”, так з педагогічної позиції у процесі навчання іноземної мови – культура спілкування визначається як особистісна якість та здатність індивіда здійснювати комунікацію, адекватну певному типу ситуацій, це визначення базується: 1) на лінгвістичних, соціокультурних, предметних, психолого-педагогічних знаннях; 2) на уміннях співвідносити мовні засоби з нормами мовної поведінки, 3) на значимих особистісних якостей, які формуються в процесі навчання. Нами визначено, що зміст процесу формування комунікативної культури студентів в ході навчання іноземній мові включає в себе наступні компоненти: мотиваційний, комунікативний, впливу та сприймання, емоційно-вольовий, конструктивний. Для оцінювання культури спілкування в якості основоположного ми розглядаємо рівневий підхід (початковий, середній, достатній, високий). Подальшу роботу ми вбачаємо в розробці ділових ігор на заняттях у ВНЗ з метою формування професійної компетентності майбутніх вчителів.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1997. -376с.
2. Гужва Т. Английский язык. Разговорные темы. Для абитуриентов, слушателей курсов, студентов филологических факультетов. 2-е изд., исп.- К.: Тандем, 1997. -352с.
3. Деркач А.А., Щербак С.Ф. Педагогическая эвристика: Искусство

овладения иностранным языком. -М.: Педагогика, 1991. -224с.

4. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: Книга для учителя. - М.: Просвещение, 1987. - 190 с.

5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. / Кол.авторів під керівництвом С.Ю.Ніколаєвої. - К.: Ленвіт, 2002. - 328с.

Кучер С.Л.,
канд.пед.наук, доцент,
Криворізький ДПУ

ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПОКАЗНИК ЙОГО КОМПЕТЕНТНОСТІ

В статтє рассматривается сущность понятия „художественная культура личности” и ее специфика как составная профессиональной компетентности учителя технологий.

The article deals with the “person’s art culture” its pedagogical specific character, us a component of teacher’s of technologies professional competence.

Метою статті є розкриття сутності поняття «художня культура особистості» та педагогічні аспекти її впливу на формування професійної компетентності.

Сьогодні стає усвідомленою потреба суспільства в особистості компетентній, високо духовній, яка розуміє, відчуває прекрасне в оточуючій природі й соціальній дійсності, яка готова до творчої діяльності. Гостро актуально ця проблема постає серед задач виховання та навчання майбутніх вчителів технологій.

Серед найактуальніших принципів перебудови освіти в Україні проголошено відродження національної культури. Вчені і педагоги-практики усвідомлюють роль і місце художньо-творчої діяльності людей у процесі розбудови культури народу, у підготовці компетентних фахівців.

Сучасне наукове поняття “культура людини” визначається як якість особистості, невід’ємна від поняття “культура людства” в цілому. “В широкому розумінні цього слова культурою вважають все, що має людина чи громада людей не від природи, а вже від власного розуму і власної творчості, як в царині матеріальній, так і в духовній...” – відзначає